

Pr. Mihail Pomazanski

TOTUL ÎȘI ARE TIMPUL ȘI LOCUL SĂU
Scrieri alese

Traducere din limba engleză de
PROF. PAUL BĂLAN

Ediție îngrijită de
IOAN-LUCIAN RADU

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura DOXOLOGIA
Iași, 2017

CUPRINS

În memoria Protoiereului Mihail Pomazanski	9
--	---

Partea I

Copiii în Biserică	21
Despre ritualul îmbisericii pruncului și despre rugăciunea ce se face pentru femeia care a născut	26
Totul își are timpul și locul său	32
Cum poate și cum ar trebui fiecare dintre noi să slujească Biserica	34
O schiță a concepției despre lumea ortodoxă a Părintelui Ioan de Kronstadt, după propriile cuvinte ...	41
„Lupta noastră nu este împotriva trupului și a sângelui” Despre problema „Vămile văzduhului”	43

Partea a II-a

Canonizarea sfinților	75
Catholicitatea (sobornicitatea) și conlucrarea în cadrul Bisericii	102
Ce înseamnă catholicitatea Bisericii de pe pământ și cum se exprimă ea?	104

Catholicitatea în sensul obișnuit	106
Biserica pe Marea vieții	108
Unitatea catholică și conlucrarea în Biserică	110
Vladimir S. Soloviov și aspectul catholic al Bisericii	113

Cărțile liturgice – de la manuscris la tipărire

(O pagină din istoria textelor liturgice)	115
--	------------

Vechiul Testament în Biserica Noului Testament

În acord cu porunca Mântuitorului și a Apostolilor	130
Măsura în care Vechiul Testament a fost folosit în Biserică	132
Înțelegei ceea ce citești?	133
De ce este necesar să cunoaștem Vechiul Testament	135
Sub îndrumarea Bisericii și fără îndrumarea ei	137
Dumnezeiasca inspirație a Scripturilor	142
Măreția istorisirii facerii lumii	145
Zorile omenirii, potrivit Bibliei	151
Căderea în păcat	155
Problema răului	158
Istoria biblică și arheologia	161
Înțelepciunea Vechiului Testament	166
Rugăciunile și cântările Vechiului Testament	170
Vestitorii Noului Testament	172
O parte inseparabilă a moștenirii Bisericii	180

Partea a III-a

Vechiul Testament și critica raționalistă a Bibliei	185
I. Natura criticii contemporane a Bibliei	185
Atitudinea creștinului față de Vechiul Testament	191
Scurt rezumat al concluziilor criticii raționaliste a Vechiului Testament	194
Învățătura romano-catolică despre originea canonului cărților sacre ale Vechiului Testament	199
II. Valoarea sacră a Pentateuhului	201
Numele lui Dumnezeu: Yahveh și Elohim	202
Există vreo diferență de stil?	203
Despre repetițiile din Pentateuh	205
Ce semnifică concizia povestirilor preavraamice din cartea Facerii?	207
S-ar fi putut iudeii familiariza cu o cultură atât de tehnică și de intelectuală, așa cum este ea înfățișată în cartea Facerii și în restul cărților Pentateuhului?	210
Moise – un roman istoric de Sholom Ashe	212
Despre lucrări de știință și date științifice care confirmă autenticitatea Pentateuhului lui Moise	214
Noi orizonturi în cercetările biblice	217
O concepție generală a rezultatelor așa-numitei critici savante a Bibliei	224
 Ortodoxia „renovată” a Părintelui Alexander Schmemmann	 228
Ordinea liturgică ortodoxă: produsul cauzei și efectului	

istoric sau călăuzire și inspirație dumnezeiască?	231
Epoca lui Constantin cel Mare	234
Sfintele Taine și elementul sfinților în Sfintele Ierurgii	236
Ierarhia și Taina Preoției	241
Invocarea și proslăvirea sfinților	244
Praznicele Bisericii	250
Concluzie	253

Biserica lui Hristos și mișcarea contemporană

pentru unificare în creștinism.....255

Ideea stabilirii unei împărății a lui Dumnezeu pe pământ. Ecumenismul	257
Este oare cu putință să acceptăm ideea stabilirii unei împărății a lui Dumnezeu pe pământ?	264
Dogmele ortodoxe ale Bisericii	267
Care ar trebui să fie legătura noastră cu mișcarea de unificare a creștinătății?	274

Sofianismul și curentele din teologia intelectuală rusă282

Problema dezvoltării dogmatice	282
Filosofia și teologia	288
Observații privind sistemul filosofico-religios al lui Vladimir Soloviev	292
Înțelepciunea lui Dumnezeu (Sofia) în Scripturi	294

În memoria Protoiereului Mihail Pomazanski

„Întru pomenire veșnică va fi dreptul...”

Părintele Mihail Pomazanski, o lumină lină a Bisericii noastre, a plecat dintre noi. Modest, bun, înțelept și plin de dragoste, el nu s-a stins, ci, pur și simplu, a plecat. El s-a dus în acel loc „unde nu este durere, nici întristare, nici suspin, ci viață fără de sfârșit”. Fiecare drept are o virtute excepțională. În ceea ce-l privește pe Părintele Mihail, el era de o nemărginită smerenie. A fost unul dintre teologii de marcă ai vremurilor noastre, un minunat pedagog, autor a numeroase articole, cărți, al unui text de teologie dogmatică și, în cele din urmă, ultimul absolvent în viață al unei Academii de Teologie rusească prerevoluționară. După ce a împlinit tot ceea ce s-a poruncit în Evanghelie, el a continuat să se socotească pe sine „slugă netrebnică”.

Smerenia a devenit pentru el o a doua natură, deși a fost dobândită prin mari nevoințe. Pentru mulți e greu să fii smerit, dar pentru Părintele Mihail era cumplit de greu să poruncească altora și să le spună ce să facă. Dobândirea acestei smerenii a fost rodul întregii vieți a Părintelui Mihail, iar rădăcinile ei își trag seva din pământul rodnic în care s-a născut și a crescut.

Părintele Mihail s-a născut pe 7 noiembrie 1888, în ajunul praznicului Sfântului Arhanghel Mihail, atunci când se împlineau 900 de ani de la creștinarea Rusiei, în satul Korit, provincia Rovin, în Volînia. Părinții săi proveneau din familii preoțești

cu tradiție. Tatăl său era Părintele Ioan, care la rândul său era fiul preotului Ioan Ambrozievici, care și el era fiul unui preot. În arhivele absolvenților Academiei de Teologie din Kiev, Părintele Mihail a aflat câteva persoane cu același nume de familie pe vremea războiului din 1812. Mama Părintelui Mihail, Vera Grigorievna, era fiica unui diacon din Jitomir, care mai apoi avea să ajungă preot de parohie.

Părintele Mihail a copilărit într-un sat simplu. În acele vremuri, preotul slujea drept judecător, medic, părinte duhovnicesc și povățuitor pentru cei din parohia sa. Bunicul său, Părintele Ioan, era sever, respectat și temut. Grupuri de vagabonzi umblau pe străzi și dacă îl vedeau pe vreunul cu o pipă în gură, acesta trebuia fie s-o dosească, fie s-o bage în buzunar, așa aprinsă cum era. Cu toate acestea, bunicul simțea că se produsese o degradare morală a întregii culturi creștin-ortodoxe. Adesea, se puteau auzi de pe buzele sale aceste vorbe: „Ceva se va întâmpla, ceva se va întâmpla”. Cu alte cuvinte: „Ne așteaptă vremuri grele”.

„Viața la țară era simplă, scria Părintele Mihail, și totul se desfășura fără nici un fel de distracții. Vara, băiatul se juca de-a călăritul pe un băț, alergând în galop în curtea dimprejurul casei, biciuindu-l cu un bici făcut în casă. Când a crescut mare, obișnuia să iasă la câmp călare pe un cal de muncă, fără șa, sau într-o căruță.

Într-o familie preoțească, se acorda o maximă atenție slujbelor bisericesti. Tatăl meu obișnuia să mă ia cu el la biserică. Afară era încă întuneric, iar noi mergeam pe un dig îngust în drumul nostru către biserică, la slujba Utreniei. Oamenii se adunau liniștiți în biserică și se puteau auzi doar șoaptele rugăciunilor rostite de multe buze înaintea începerii slujbei. Era frig și picioarele îți înghețau de îndată în prima jumătate de oră, dar biserica se încălzea treptat de la răsufierea întregii adunări. Doar un grup de oameni cânta. Oamenii stăteau într-o ordine desăvârșită, bărbații în partea dreaptă, iar femeile în partea stângă, cu copiii în fața lor,

așezați după înălțime. Bisericuța era închinată Sfântului Mare Mucenic Dimitrie al Tesalonicului. Era bine luminată și pictată în culori vii, care atrăgeau privirile copiilor”.

La vârsta de nouă ani, Părintele Mihail a intrat la Școala Teologică din Volînia, acolo unde Episcopul Antonie (Krapovițki) i-a purtat o grijă deosebită. Episcopul a lăsat în inima copilului urme adânci ale propriei sale influențe morale, intelectuale și sociale. În orice clipă disponibilă, chiar și în timpul pauzelor, Părintele Mihail se ducea în grabă alături de prietenii care aveau aceeași gândire și simțire ca a sa, la Catedrala din Jitomir pentru a asculta predicile episcopului.

Odată, cineva l-a acuzat pe Episcopul Antonie de erezie în fața Părintelui Mihail. Acesta a răspuns umil, dar cu fermitate: „Nu îngăduim ca avva al nostru să fie jignit”. Astfel, până la sfârșitul vieții sale, el a păstrat o atitudine de evlavie față de Vlădica Antonie, întocmai ca față de un avvă. După ce a plecat din Eparhia Volînia, când a terminat seminarul, Părintele Mihail a continuat să țină legătura cu Episcopul Antonie prin intermediul corespondenței. Din 1908 până în 1912, Părintele Mihail a studiat Teologia în cadrul Academiei de Teologie din Kiev și a terminat, de asemenea, un curs de pedagogie de un an tot la Kiev.

În anul 1913, s-a căsătorit cu Vera Feodorovna Sumski, fiică de preot. Ea i-a devenit un tovarăș credincios și de neînlocuit, pe lunga cale a vieții. După o scurtă experiență în cadrul misiunii antisectare în orașul Tiraspol, de lângă Odessa, Părintele Mihail s-a dedicat plin de râvnă, pentru tot restul vieții, studiului Noului Testament.

În anul 1914, cu ajutorul Vlădiciei Antonie, i s-a oferit o slujbă de profesor de limbă slavonă bisericească la Seminarul Teologic din Kaluga, acolo unde a predat pe tot parcursul Primului Război Mondial (1914-1918). Revoluția și închiderea școlilor teologice l-au obligat să revină în Volînia. Sângerosul torent revoluționar i-a atins atât pământul natal, cât și familia.

La Revoluție, părinții Părintelui Mihail erau plecați în vizită la fiica lor și la copiii acesteia, care se mutaseră în timpul războiului în zona Niprului. La întoarcere, pe locul casei unde locuiseră, se afla o grămadă de cenușă. Dar aceasta era departe de ultima încercare prin care avea să treacă. „În toamna anului 1917, tatăl meu stătea acasă singur la masă, citind *Teologia dogmatică* a Mitropolitului Macarie. Mama nu se întorsese încă de la cumpărăturile pe care le făcea în orașul Ostrog. Deodată, doi oameni au intrat în casă, unul cu un revolver, iar celălalt cu o pușcă cu baionetă. Unul l-a împușcat pe tata în piept, iar celălalt l-a împuns cu baioneta, spunând: «S-a sfârșit». Amândoi s-au întors și s-au ascuns după ușă, în întuneric. Tata, plin de sânge, a mai avut totuși puterea să iasă afară și să strige după ajutor. Tocmai când sosea și mama, oamenii se adunau și ei, și după ce l-au acoperit cu păturile și l-au așezat în căruță, au întors caii și au pornit în mare grabă înapoi la Ostrog, în plină noapte, într-o călătorie care a durat două ore. Acolo, a fost dus de îndată la spital. Pe tot timpul nopții s-a făcut tot posibilul pentru a-i salva viața și tata a supraviețuit. Cămașa groasă, aspră (tata nu purta niciodată haine de pânză), plină de sânge, a fost păstrată de tata în amintirea incidentului.”

Odată, i-am adus Părintelui Mihail volumul al doilea al cărții *Neomartirii Rusiei*, scrisă de Părintele Mihail Polski. El a citit-o în întregime cu atenție, mai ales capitolul referitor la uciderea clericilor din Eparhia Kievului. A descoperit numeroși colegi de clasă, profesori, prieteni și cunoștințe, cu toții aflați în rândul noilor mucenici. În acest moment, datorită smereniei sale profund înrădăcinate în adâncul sufletului său, el a găsit un motiv de auto-discreditare. „Toți aceștia au pătit, au devenit martiri, iar eu ce am făcut?”, întrebă el. „Eu doar trăiesc și sunt o povară pentru alții, fără a fi de folos cuiva.” Părintele Mihail a pătit și el ca și ceilalți, însă crucea sa a fost diferită.

În tinerețe, i-a fost rănit un nerv facial. Durerea îndurată poate fi înțeleasă numai de cei care au pătit-o. Nervul îi provoca

dureri care durau zile întregi, lăsându-l liniștit doar pentru scurte perioade de timp. Durerea devenea adesea insuportabilă și astfel l-am aflat în câteva rânduri. Era un mucenic în viață. „Aceasta este pentru păcatele mele”, obișnuia el să spună, și nici măcar o dată nu s-a auzit vreun cuvânt de nemulțumire pe buzele sale.

Din 1920 până în 1924, Părintele Mihail a predat literatura rusă, filosofia și latina la Școala Superioară Rusească de la Ravenna (Polonia). În toți acești ani, el a fost îndeaproape implicat în editarea publicațiilor bisericești. Acest lucru a însemnat o sarcină dificilă din pricina persecuțiilor săvârșite de romano-catolici împotriva ortodocșilor. Aceasta a fost perioada când bisericile ortodoxe (din Polonia) au fost fie distruse, fie transformate în biserici catolice. În timpul acestor evenimente, a scris un articol îndrăzneț împotriva romano-catolicismului, dar publicația în care a apărut acest articol a fost confiscată de poliția poloneză, iar autorul a fost pus sub o atentă supraveghere.

Mai apoi, a editat el însuși revistele bisericești „Cuvântul” și „Predica duminicală”. În anul 1936, a fost hirotonit preot și numit printre clericii slujitori ai catedralei din Varșovia, în calitate de prim-asistent al Protoiereului Terentie Feodorovici. A îndeplinit această slujbă până în iunie 1944. „Viața mea a căpătat o ordine desăvârșită”, scria în testamentul său, „încât prima parte a activității mele sociale se desfășura în domeniul academic laic, iar cea de-a doua parte în biserică – preoția. În lume am avut parte de multe necazuri și dezamăgiri, dar în preoție m-am bucurat doar de bunăvoință și câteodată de mari bucurii.”

După evacuarea Varșoviei și sfârșitul războiului, Părintele Mihail a viețuit la München și a fost editorul revistei sinodale „Viața Bisericii”. El a fost, de asemenea, secretarul Comitetului Misionar. O boală de plămâni, contactată în timpul ocupației germane a Varșoviei, se înrăutățea din când în când și-i afecta munca. Părintele Mihail a încercat să refuze ascultarea care-i fusese rânduită din pricina bolii sale, dar i s-a dat următorul răspuns din partea Vlădicăi Anastasie: „Trebuie, prin urmare poți!”.

Mitropolitul a slujit Sfântul Maslu înaintea icoanei făcătoare de minuni a Maicii Domnului din Kursk, iar boala Părintelui Mihail a început să se amelioreze, primind întărire. Din ascultare se naște smerenia. Părintele Mihail s-a socotit întotdeauna un umil slujitor al Bisericii. Oriunde îl trimitea Biserica, se ducea, nicio dată făcându-și voia proprie. Până la moarte nu și-a trădat acest principiu. Aflat deja la venerabila vârstă de 90 de ani, el a continuat să scrie articole, la îndemnul Arhiepiscopului Lavrentie, închinat marelui eveniment al împlinirii unui mileniu de la întemeierea Bisericii Ortodoxe Ruse.

Ochii, a căror vedere slăbise considerabil, nu-i mai îngăduiau să scrie; trebuia să se odihnească des, dar lucrarea sa a fost dusă la bun sfârșit. După moartea sa, au fost publicate două noi articole închinat creștinării Rusiei.

Ca și Sfântul Tihon din Zadonsk, Părintele Mihail găsea „o comoară duhovnicească” în orice lucru, în natura înconjurătoare, în lucrurile simple ale vieții, în întâlnirile cu oamenii; în toate el vedea latura duhovnicească și ocazia de a trece de la contemplarea celor pământești la cele cerești. Din toate acestea se poate vedea de ce anume Sfântul Grigorie Teologul îi era atât de apropiat și de drag, și de ce nu înceta niciodată să-l tot citească.

În timpul plimbărilor noastre, el spunea: „Poți învăța să-L iubești pe Creator din natură, deoarece El a creat-o cu dragoste”. Părintele Mihail era un contemplativ, un teolog, un lucrător al rugăciunii neîncetate și tăcute. El era, de asemenea, apropiat în duh de Sfântul Teofan Zăvorâtul. „Îl înțeleg pe Teofan Zăvorâtul de ce chiar și de Paști nu-și părăsea locul pustniciei sale; și pentru mine ar fi mai ușor să prăznuiesc Paștile singur, în chilia mea, pentru a experia în liniște bucuria nopții pascale”.

În anul 1949, când Părintele Mihail a sosit în America, a fost însărcinat de Arhiepiscopul Vitalie să predea la Seminarul „Sfânta Treime”. Părintele Mihail a sosit, împreună cu tovarășa sa de viață, la Mănăstirea „Sfânta Treime” în ajunul prăznuirii Sfântului Iov din Poceaev, cerescul apărător al Volînului. Primii

ani petrecuți în mănăstire au fost foarte anevoioși, aceștia fiind anii de construcție a clădirilor mănăstirii. Nu le-a fost ușor Părintelui Mihail și preotesei sale. Ei s-au mutat într-o casă cum-părată de mănăstire în Jordanville.

Această casă a devenit arhondaricul mănăstirii, iar părintele, împreună cu soția sa, au început să-și împlinească cu mare râvnă îndatorirea lor de a primi oaspeți ai mănăstirii. Părintele Mihail și-a început munca la seminar, predând greaca, slavona bisericească și teologia dogmatică. Și-a închinat șaiszeci și șase de ani de viață învățământului. Nu era un lucru neobișnuit ca foștii săi studenți să vină la mănăstire, depănând amintiri de la școala din Ravenna, întâmpinându-l cu lacrimi în ochi pe bătrânul stareț și mulțumindu-i pentru neuitatele lecții de înțelepciune, răbdare și bunătate.

Ca profesor, părintele era cu adevărat strălucitor. De regulă, nimeni nu vorbea cât își preda el lecțiile. Nu pentru că ar fi interzis acest lucru elevilor săi, ci fiindcă nimeni nu-i putea întreprinde discursurile sale vii, pline de trăire și cunoaștere duhovnicească și academică. Părintele vorbea cu simplitate, smerenie și în cunoștință de cauză despre dogmele Bisericii într-un asemenea mod, încât întrebările păreau să-și afle singure răspunsurile. Dar, dacă se iveau totuși probleme serioase, atunci el găsea și cele mai bune răspunsuri. Repeta adesea: „Multe lucruri ne sunt tănuite, și este cu neputință să înțelegi totul”.

Cursurile sale curgeau de parcă ar fi fost orchestrate. El își alegea un subiect, îl dezvolta, trăgea o concluzie, termina și, deodată, suna clopoțelul. După ce i s-a îmbolnăvit soția, s-a mutat în mănăstire, viețuind ca un frate oarecare de mănăstire. Încerca pururea să treacă neobservat și, prin urmare, și-a ales un mod de viață discret. Nu cunoștea decât chilia, biserica, seminarul, trapeza, iar în ultimii șapte ani de viață, doar chilia și biserica. Viețuia ca un pustnic.

Odată, în timpul celei dintâi săptămâni a Sfântului și Marelui Post, l-am întrebat: „Batiușka, ce-ți pot aduce de mâncare?”.

El a răspuns: „N-am nevoie de nimic; voi face tot ceea ce fac și ceilalți frați”. I-am răspuns: „Frații mănâncă cel puțin un cartof”, dar el replică: „Nu, mulțumesc, Domnul să te binecuvânteze”. Totuși, i-am adus doi cartofi. În ziua următoare, l-am întrebat din nou: „Batiuška, ce să-ți aduc?”. „Nimic, mulțumesc, Domnul să te binecuvânteze. A mai rămas încă un cartof de la masa de prânz de ieri.” Rugăciunea l-a transformat pe Părintele Mihail într-un adevărat teolog, deși se temea de un astfel de titlu: „Biserica nu cunoaște decât trei teologi: Sfântul Ioan, Sfântul Grigorie și Sfântul Simeon Noul Teolog. Toți ceilalți sunt de prisos”, le răspundea celor care-l numeau astfel. Atunci când lipsea de la slujbele zilnice din biserică, le citea la chilie și, pe lângă aceasta, citea zilnic din Noul și Vechiul Testament, Noul Testament fiind adesea citit în greacă sau latină. Astfel a continuat până în ultimii ani ai vieții sale.

În ceea ce privește smerenia și dragostea Părintelui Mihail față de aproapele său, s-ar putea scrie multe lucruri. Îmi amintesc că mă întorsesem odată de la săpatul unei gropi în plină iarnă și m-am dus să-l văd. Din nou, el a găsit o pricină pentru a se nesocoti pe sine însuși, spunând: „Sunt nevrednic. Nu fac nimic de folos pentru mănăstire. Sunt o povară pentru obște și, mai mult decât atât, vor trebui să sape o groapă și pentru mine. O, măcar dacă aceasta nu s-ar întâmpla iarna! Iată cât e de greu să sapi iarna”.

Și vreme îndelungată a repetat acest lucru, cu mare smerenie și frângere de inimă. Nu-mi amintesc să-l fi auzit vreodată judecând pe cineva sau spunând ceva urât la adresa cuiva. Nu mi-l amintesc vreodată nervos sau iritat atunci când îi purtam de grijă. Dacă cineva uita să-i aducă masa de prânz sau rufele de la spălat, el nu pomenea nimănui despre aceasta.

În ultima perioadă a vieții, începând cu luna septembrie 1988, venea mai rar la biserică. Mai înainte, era adus de la clădirea seminarului la biserică cu mașina în zilele de sărbătoare. Lua parte la privegherile de toată noaptea și la Sfânta Liturghie și, după obiceiul locului, se împărtășea cu Sfintele Taine. În ultimele luni

de viață, nu a mai putut veni la biserică și își primea Împărtășania la chilie.

În ultimele zile de viață, Părintele Mihail a pățimit cumplit din pricina bolii. Lângă patul său de suferință au stat neîncetat nepoata sa, Natalia Serghievna, monahul Andrei și alții. Începând cu data de 26 octombrie, starea sănătății Batiușkăi s-a înrăutățit. Din când în când, își pierdea cunoștința. Chiar și într-o astfel de stare, el repeta cuvintele sale obișnuite: „Dragii mei, scumpii mei”, și niște ochi blânzi ca de copil te priveau. Acesta a fost sufletul Batiușkăi – sufletul unui copil voios care intrase în tristețea vieții și acum se întorcea în sânul Tatălui, acolo unde nu este nici întristare, nici suspin, ci viață fără de sfârșit.

Vineri, 4 noiembrie, la ora 6:30 dimineața, în ziua prăznuirii icoanei Maicii Domnului din Kazan, m-am uitat la părintele și am văzut că se mutase la Domnul. Batiușka a murit singur. El a fost întotdeauna o pildă pentru mine, un exemplu viu de blândețe, smerenie, rugăciune neîncetată și înfrânare, toate acele însușiri monahale după care tânjeam atâta. A răposat tot în chip monahal – singur. Peste puțin timp, Arhimandritul Ciprian și Părintele Luca au intrat în chilia sa. Aceștia i-au pregătit trupul neînsuflețit, îmbrăcându-l în veșminte preoțești, iar frații l-au dus într-un sicriu de lemn, confecționat în mănăstire, la biserică închinată Sfântului Iov de la Poceaev. Părintele Mihail a rămas timp de cinci zile în biserică, citindu-i-se neîncetat din Sfânta Evanghelie și din Psaltire. Slujba înmormântării a fost săvârșită de Arhiepiscopul Lavrentie într-o zi de miercuri, pe 9 noiembrie. Foștii elevi ai Părintelui Mihail au luat parte la toate slujbele. Veșnică pomenire neuitatului nostru părinte și profesor!

Copiii în Biserică

Orice mamă creștină socotește drept una dintre îndatoririle sale fundamentale să învețe copilul să se roage de îndată ce i se trezește acestuia conștiința – rugăciune care să fie simplă și ușor de înțeles pentru copil. Sufletul său trebuie să fie obișnuit cu experiența caldă și plăcută a rugăciunii de acasă, lângă patul său, pentru vecinii săi, pentru familia sa. Rugăciunea de seară a copilului îl calmează și îi înmoaie sufletul. El simte dulceața rugăciunii cu inimioara sa, dobândind astfel cea dintâi mireasmă a simțămintelor sfinte.

Este mai greu pentru copil să se obișnuiască cu atmosfera care domnește în biserică. La început, el doar observă. Vede oameni concentrându-se și ritualuri pe care încă nu le înțelege și aude cuvinte de neînțeles. Totuși, însăși solemnitatea și sfințenia bisericii au un efect înălțător asupra sa. Atunci când un copil de doi ani vrea să ia parte la viața bisericii, să cânte, să vorbească sau să facă metanii – putem vedea în aceasta starea înnobilită a sufletului, el fiind influențat în chip involuntar de atmosfera din biserică.

Ne dăm seama de aceasta dintr-o simplă privire. Dar există, de asemenea, ceva superior percepțiilor noastre senzoriale. Hristos este prezent în chip nevăzut în Biserică și El vede copilul, îl binecuvântează și-l primește în atmosfera harului Duhului Sfânt. Harul îl învăluie ca un vânt cald care suflă peste un firicel de iarbă de pe câmp, ajutându-l să crească încetișor, treptat, să-și înfigă rădăcini în pământul credinței și să crească. Și în acest fel, mama se grăbește să-și aducă copilul la Hristos, la harul Său, indiferent

de faptul că el nu are nici cea mai mică înțelegere a acestei legături cu darul Duhului Sfânt.

Acest lucru este mai ales valabil în ceea ce privește Taina Sfintei Euharistii, cea mai intimă unire cu Hristos. Mama își aduce copilul la această Taină chiar încă de când el este prunc în brațele ei. Are mama dreptate? „Lăsați copiii și nu-i opriți să vină la Mine, căci a unora ca aceștia este împărăția lui Dumnezeu” (Mt. 19, 14). Putem noi afirma cu tărie faptul că acolo și atunci, în câmpiile Palestinei, acei copii înțeleseră deja învățătura lui Hristos, că ei stătuseră la picioarele Învățătorului și-I ascultaseră cuvintele? Să nu spuneți așa ceva, căci însuși Evanghelistul remarcă faptul că mamele Îi aduseseră și prunci pentru ca El să Se atingă de ei: dar când ucenicii au văzut aceasta, le-au mustrat. Aducându-și micuții, scopul mamelor a fost ca ei să fie atinși de mâinile Sale și să fie învățați de El dumnezeieștile învățături.

Îngăduirea copiilor de a lua contact cu harul duhovnicesc este una dintre preocupările dintâi, fundamentale ale unui creștin care se îngrijește de copiii săi și sarcina unei societăți creștine care se preocupă de tinerii săi. Iată ușa către o educație creștin-ortodoxă corectă. Luminarea, căința și bucuria, pe măsură ce acestea se trezesc în conștiința pruncului, reprezintă un indiciu exterior al faptului că micuțul creștin simte căldura venită dintr-un izvor dumnezeiesc. Și, chiar dacă el nu o simte, acțiunea nevăzută a harului lui Dumnezeu nu se oprește; numai că noi nu o vedem, așa cum nu vedem de îndată efectul soarelui asupra propriei sănătăți. În literatura rusă, avem pilde ziditoare ale simțămintelor din sufletele copiilor în timpul pregătirii pentru Spovedanie și Împărtășanie, cât și după primirea acestor Sfinte Taine.

Cu toate acestea, cât de des se uită faptul că aici se află cheia organizării educației religioase. Cât de adesea, văzând insuficiența educației religioase, noi revizuim programele și le prelucrăm, dăm vina pe manuale și pe profesori și uităm de importanța Bisericii și de influența pozitivă a slujbelor. Cu siguranță nu ne punem întotdeauna întrebarea: „Dar au mers copiii la biserică?”.

Cum poate și cum ar trebui fiecare dintre noi să slujească Biserica

Dacă iubim Biserica, dacă ea ne este dragă, atunci cum poate fiecare dintre noi să o slujească? Dacă cineva v-ar întreba: „Cum ai slujit-o? Cu ce activități te poți mândri?” Când i s-a pus această întrebare Sfântului Apostol Pavel și el a trebuit să-și apere autoritatea în fața creștinilor din Corint, a răspuns astfel: „Dacă trebuie să mă laud, mă voi lăuda cu cele ale slăbiciunii mele!” (II Cor. 11, 30). Să ne lăudăm cu slăbiciunile noastre? Fără îndoială, smerita înțelegere a slăbiciunilor noastre este benefică pentru fiecare dintre noi, dar cum putem sluji Biserica în acest chip? În același timp, Sfântul Apostol insistă asupra răspunsului său și explică: „când sunt slab, atunci sunt tare” (II Cor. 12, 10). Apoi acesta nu este un paradox, nu este un joc de cuvinte sau o contradicție.

Apostolul nu arată nici o clipă că ar fi „plin de imaginație” sau „glumeț”. El scrie din plinătatea inimii sale, dintr-o convingere adâncă. Ceea ce spune este tranșant. El vorbește de principiul de viață creștin. Creștinătatea a răsturnat conceptele obișnuite ce dominau în lume, și mai ales conceptul de putere. În concepția creștinătății, adevărata putere este ceea ce pare lumii a fi neputință, ceea ce-i pare concepției sale înguste a fi o slăbiciune rușinoasă. Forța creștină este blândețea. Blândețea este legea noii vieți și acțiuni, sub al cărei stindard Evanghelia a declarat război lumii: „Fericiți cei săraci cu duhul. Fericiți cei ce plâng. Fericiți cei blânzi, că aceia vor moșteni pământul”.

Săracii cu duhul, cei ce plâng, cei blânzi – nu este aceasta neputință (slăbiciune) după concepția omenească obișnuită? Da,

„în lume”, fără Hristos, fără credință, în afara Bisericii și de parte de creștinătate omul nu poate folosi blândețea și sărăcia duhovnicească (smerenia) împotriva celor puternici, împotriva a tot ceea ce are putere și autoritate în lume; nici nu se poate opune forței trufașe a voinței, atât de des brutală, împietrită și aspră. El nu se poate opune forței fizice brute, primitive; nici nu se poate confrunta cu forța unei minți deștepte și rafinate sau cu forța majorității simple. Cum poți ridica armele împotriva întregului arsenal al acestei lumi înarmat doar cu „smerenia și cumpătarea, curăția și fecioria, dragostea de aproapele și de cei sărmani, răbdarea și trezvia”, așa cum auzim, de pildă, în rugăciunea Sfântului Iov din Poceaev, unul dintre luptătorii pentru viața, drepturile și demnitatea Bisericii Ortodoxe din Rusia apuseană împotriva romano-catolicismului.

Dar Cel despre Care prorocul a spus: „Trestia frântă nu o va zdrobi și feștila ce fumegă El nu o va stinge” (Is. 42, 3), El, Cel Care ți-a împlinit ascultarea „fiind ascultător până la moarte, și încă moarte pe Cruce”; El, Domnul nostru, a afirmat chiar înainte de Pătimirile Sale de pe Cruce: „Bucurați-vă, Eu am biruit lumea”.

Smeritele virtuți creștine reprezintă o mare forță în lumea lui Dumnezeu – ele sunt o arteră prin care puterea lui Dumnezeu vine în lume. Pentru a înțelege acest lucru, trebuie să scoatem vâlul de pe propria concepție despre lume. De obicei un vâl acoperă ochiul minții, limitându-ne cugetele și acțiunile la viața pământească. Dar atunci când îl dăm jos, înaintea noastră se deschid perspectivele veșniciei, cu credință în nemurirea sufletului, cu credință în Dumnezeu, cu credință în împărăția strălucitoare a vieții celei veșnice.

În fața vieții veșnice, conceptele sunt complet schimbate: multe dintre cele mărețe devin ne semnificative, iar cele fără importanță devin mărețe. Cel care crede și vede Împărăția lui Dumnezeu cu ochi duhovnicești este ca un uriaș al cărui cap ajunge la ceruri. Cine are suficientă putere să-l arunce jos? Trupul îi poate fi ucis, dar

nu i se poate ucide sufletul și duhul. Cuvintele Sfântului Apostol Pavel se pot aplica unor astfel de uriași duhovnicești: „Căci sunt încredințat că nici moartea, nici viața, nici îngerii, nici stăpânirile, nici cele de acum, nici cele ce vor fi, nici puterile, nici înălțimea, nici adâncul și nici o altă făptură nu va putea să ne despartă pe noi de dragostea lui Dumnezeu, cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru” (Rom. 8, 38-39). Aici aflăm un simțământ veritabil al puterii sale, pe care apostolul îl exprimă în cuvintele: „Datori suntem noi, cei tari, să purtăm slăbiciunile celor neputincioși și să nu căutăm plăcerea noastră” (Rom. 15, 1).

Și astfel, două legi contradictorii ale vieții, două împărății, se opun una alteia: împărăția celor smeriți și împărăția celor puternici. Împărăția celor smeriți este obligată să se războiască cu împărăția puterii, aflându-se în mijlocul ei, înconjurată din toate părțile de împărăția puterii și a forței. Lupta este continuă. Îi este greu Bisericii. Nu este surprinzător faptul că forțele omenești ale Bisericii slăbesc spre sfârșitul luptei.

Dar sfârșitul a fost scris mai dinainte în cer: biruința este de partea celor smeriți. Și oare n-ar trebui această cale să fie răsturnată de legile logicii? Căci Biserica se tot opune împărăției lumii de două milenii. Dacă smerenia n-ar însemna putere, atunci cum ar fi putut ea să supraviețuiască chiar și o perioadă cât de mică în luptă? Totuși există momente în istoria Bisericii când forțele ei, expuse maselor, slăbesc în luptă. De ce? Oare din pricină că smeritele arme creștinești se dovedesc a fi inutile sau insuficiente? Nu! Acest lucru se întâmplă atunci când, din pricina deznădejdiei sau a slăbirii credinței, cei care slujesc Biserica își uită adevăratul armament și adoptă o strategie străină. Lumea cea rea își folosește propriile arme împotriva ei: puterea lumească, forța, înșelăciunea. Dacă slujitorii Bisericii cad în momeala lumii, aceștia slăbesc și îi pricinuiesc și Bisericii mari suferințe.

Istoria ne oferă suficiente exemple de acest fel. Lumea se furișează în Biserică printr-o metodă și mai simplă: prin patimile omenești, iubirea de sine, ambiție, dragoste de întâietate, persuasiuni

Ortodoxia „renovată” a Părintelui Alexander Schmemmann

De-a lungul istoriei, știința teologică rusă este acuzată de căderea prea mare sub influența Occidentului neortodox. Influența scolasticismului latin asupra teologiei kievene a durat până la începutul secolului al XIX-lea. Știința teologică de mai târziu s-a eliberat de sub această influență, pentru că adesea se limita la „a-i copia pe nemți”, așa cum s-a exprimat Mitropolitul Antonie.

Această caracterizare era neplăcută, dar întrucât această dependență nu a distrus direcția generală ortodoxă, ea n-a produs o vătămare prea mare. Ce se poate face dacă știința teologică și istorică a Occidentului s-a dezvoltat masiv, în timp ce a noastră era încă embrionară? Din necesitate, am apelat la aceste izvoare și, după ce am băut din ele, am devenit clar dependenți de apa lor. Mai important este că studierea surselor cu privire la toate aspectele istoriei Bisericii, chiar și izvoarele răsăritene, au aparținut în special și încă aparțin Occidentului. În era noastră tragică, când știința teologică rusă este aproape inexistentă, studierea Răsăritului ortodox a trecut exclusiv în mâinile teologilor și istoricilor occidentali. Studierea lor se face cu grijă și, în majoritatea cazurilor, cu dragoste.

Totuși, nu trebuie uitat niciodată cât de unică este conștiința ortodoxă, cât de independentă și cât de plină este ea de propriul duh inimitabil. „Căci cine dintre oameni știe cele ale omului, decât duhul omului, care este în el?” (I Cor. 2, 11). Cuvintele Sfântului Apostol Pavel pot fi aplicate Bisericii. Occidentalul, care

nu este membru al Bisericii Ortodoxe, chiar dacă este învățat (cercetător științific), nu poate pătrunde în duhul Bisericii, duhul Ortodoxiei. Ca să nu mai vorbim despre istoricii bisericești occidentali învățați care și-au pierdut ei înșiși credința lor creștină.

Chiar și credincioșii învățați ai Occidentului poartă inevitabil amprenta desacralizării. Oamenii de știință protestanți sunt adepți ai unor noțiuni și păreri preconcepționate, înrădăcinate în psihicul protestant cu mult timp în urmă. Înțelegerea lor greșită a epocii lui Constantin cel Mare este o dovadă clară a acestui lucru. De aici pornește interpretarea lor părtinitoare a izvoarelor scrise în prima perioadă a istoriei Bisericii. Ar fi o gravă eroare să vedem în creștinismul actual prezența unei științe istorico-teologice obiective, unificate.

Aceasta ar însemna, în numeroase situații, acceptarea unei astfel de tratări a istoriei creștinismului care contrazice tradiția istorică a Bisericii și concepția ortodoxă despre lume și subminează dogmele credinței ortodoxe. Un astfel de „ecumenism teologic” ar fi o mare ispită.

În fața noastră se află o lucrare a Părintelui Alexander Schmemmann, *Introducere în Teologia liturgică*⁴⁹. Cartea este prezentată ca o „introducere” la un curs special de Teologie Liturgică planificat de autor. Într-însa sunt propuse bazele unui sistem teologic nou, după care este oferită o schiță istorică a dezvoltării *Regulii* sau *Tipicului* slujbelor dumnezeiești. Această a doua parte istorică are caracterul unei investigații științifice.

Autorul consideră cartea drept temelie pentru o nouă zonă a științei teologice – Teologia Liturgică, propunând acestei științe și, ca atare, sieși extraordinara sarcină „de a păzi puritatea dumnezeieștilor slujbe [...] păstrând-o nealterată de denaturări și interpretări greșite” (p. 10). Această nouă teologie ar trebui să fie

⁴⁹ Pr. Alexander Schmemmann, *Introduction to Liturgical Theology [Introducere în Teologia liturgică]*, Paris, YMCA Press, 1961; traducere în limba engleză, *The Faith Press*, Londra, 1966.

călăuză pentru „reexaminarea materialului liturgic nelimitat cuprins în Mineie și Octoih”. Împreună cu această sarcină privind slujbele, se mai află și o alta privind teologia: structura liturgico-istorică a teologiei noastre ar trebui să fie piatra de încercare în deslușirea vredniciei și slăbiciunilor teologiei noastre așa-numite academice. Noi trebuie să restabilim conștiința catholică, eclezio-logică, întunecată a Bisericii, cu ajutorul acestei cercetări teologice. Autorul scrie: „Trebuie ca, din punct de vedere istoric, să căutăm și să descoperim cheia către Teologia Liturgică”.

Aceste planuri sunt extrem de serioase, responsabilitatea este imensă, solicitând o Ortodoxie absolută în structura științei propuse pentru a putea sta cu adevărat „în apărarea” atât a slujbelor dumnezeiești, cât și a teologiei.

Partea fundamentală a *Introducerii în Teologia Liturgică* – istoria *Tipicului* – se bazează în principal pe cercetările științifice occidentale în limbile franceză, engleză și germană și, parțial, pe izvoare rusești. Autorul este convins că a reușit, după cuvintele sale, „să scape de captivitatea occidentală”, folosindu-se însă de izvoare neortodoxe. El evită afirmațiile extreme ale istoricilor protestanți. Acesta scrie: „Noi respingem categoric concepția de *pace* a lui Constantin (adică epoca lui Constantin cel Mare) drept «pseudo-biruință» a creștinismului – biruință cumpărată cu prețul compromisului” (p. 86). Totuși, astfel de afirmații nu sunt suficiente prin ele însele, atunci când vorbim despre un subiect care are o semnificație atât de mare, așa cum s-a demonstrat, din punct de vedere istoric. Prin urmare, neluând în seamă bagajul savant din carte, trecând dincolo de structura lucrării, socotim că este de datoria noastră să ne concentrăm atenția asupra cuprinsului cărții într-o privință: a scăpat autorul cu adevărat de captivitatea occidentală? După cum o demonstrează multe dintre afirmațiile sale, de fapt n-a scăpat de ea.